

Міністерство освіти і науки України  
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»  
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України  
Навчально-науковий інститут неперервної освіти  
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки  
Хмельницький національний університет  
Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»  
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти  
Державний навчальний заклад «Київський професійний коледж  
з посиленою військовою та фізичною підготовкою»  
Громадська організація «Спортивний рух Олександра Педана «JuniorZ»  
Товариство з обмеженою відповідальністю «Видавничий дім «Освіта»  
Гуманітарно-природничий університет імені Яна Длугоша в Ченстохові (Польща)

## **ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

*Матеріали міжнародної  
науково-практичної інтернет конференції*

**Київ - 2020**

УДК 005.336.2(08)+331.54-051:005.336.2(08)

*Рекомендовано до друку Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 28.05.2020 р.).*

**Редакційна колегія:**

**Цьось А. В.**, заслужений діяч науки і техніки України, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, ректор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки/

**Дикий О. Ю.**, кандидат педагогічних наук, директор Навчально-наукового інституту неперервної освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

**Коломоєць Г. А.**, науковий співробітник відділу цифрових освітньо-наукових систем Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», заступник голови ГО «Рух української неформальної освіти», Жінка-освітянин 2019 року.

**Ничкало Н. Г.**, доктор педагогічних наук, професор, академік відділення професійної освіти і освіти дорослих;

**Щербак О. І.**, доктор педагогічних наук, доцент, член-кореспондент, викладач вищої категорії, викладач-методист, директор Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка;

**Вознюк А. В.**, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;

**Гладковський Р. В.**, головний спеціаліст відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин головного управління шкільної освіти директорату шкільної освіти Міністерства освіти і науки України;

**Левчишена О. М.**, кандидат історичних наук, проректор з науково-педагогічної та методичної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»;

**Петрович В. С.**, заслужений працівник освіти України, член президії ВАПП, директор ДНЗ «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою»;

**Деревянко В. В.**, завідувач сектору наукового та навчально- методичного забезпечення змісту суспільної, громадянської та технологічної освіти відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту загальної середньої освіти в Новій українській школі Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

**Ребрина А. А.**, заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент Хмельницького національного університету, науковий кореспондент Інституту проблем виховання НАПН України;

**Боляк А. А.**, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, керівник освітніх і спортивних проєктів ГО «Спортивний рух Олександра Педана «Джуніор3»;

**Дячук О. О.**, викладач Інституту неперервної освіти національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, ініціатор інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня «Електронний журнал «Атомс» для ЗЗСО»;

**Малолєпши Елігіуш**, доктор габілітований, професор гуманітарно-природничого університету імені Яна Длугоша в Ченстохові;

**Lesia Baranovska**, doktor filozofii w dziedzinie teorii i metodyki oświaty zawodowej

Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (28–29 травня 2020 р., м. Київ) / уклад.: О. Ю. Дикий, Г.А. Коломоєць, А.А. Ребрина. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2020. 582 с.

*Збірник містить наукові роботи учасників конференції. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямку теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців.*

*Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.*

УДК УДК 005.336.2(08)+331.54-051:005.336.2(08)

© СНУ імені Лесі Українки, 2020

© Дикий О. Ю., Коломоєць Г.А., Ребрина А.А. (укладання), 2020

© Автори статей, 2020

<b>КРАЕЗНАВСТВО ТА ТУРИЗМ</b>	
<i>Старагіна Ірина Віталіївна, .....</i>	<i>494</i>
<b>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ</b>	
<i>Трещова Тамара Борисівна,.....</i>	<i>497</i>
<b>ПРЕЦЕДЕНТНІ ТЕКСТИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА І ПАТРІОТА</b>	
<i>Голуб Н.Б.,.....</i>	<i>499</i>
<b>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА УЧНІВСЬКУ МОЛОДЬ</b>	
<i>Журба Катерина Олександрівна,.....</i>	<i>500</i>
<b>ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ</b>	
<i>Кизименко О.М.....</i>	<i>503</i>
<b>ЕФЕКТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ПОЄДНАННЯ НАВЧАЛЬНОГО І ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРІ НА ПРИКЛАДІ ХУДОЖНЬО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІВАНА ТРУША</b>	
<i>Козак Роксоляна Василівна .....</i>	<i>505</i>
<b>АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВО--ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЛІЦЕЮ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ІМЕНІ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ)</b>	
<i>Марківська Людмила,.....</i>	<i>509</i>
<b>НАПРЯМОК 13. ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ/ПІДГОТОВКИ. ПРИКЛАДНІ (ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНІ) ВИДИ СПОРТУ .....</b>	<b>511</b>
<b>ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ТА ФІЗИЧНА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ДІВЧАТ 18-19 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ АЕРОБІКОЮ</b>	
<i>Калитка Світлана,Мацкевич Нінель,Томашук Олена,.....</i>	<i>511</i>
<b>БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОНИХ ОРГАНІВ ДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТОВАРІВ У РАЙОНАХ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ</b>	
<i>Чмелюк Василь Васильович, Єрьоменко Едуард Анатолійович, Біла Вікторія Русланівна, Бондарчук Віталій Вікторович, Бобік Семен Петрович .....</i>	<i>514</i>
<b>ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИЙ І БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАВООХОРОНЦІВ</b>	
<i>Єрьоменко Едуард Анатолійович, Полторацький Сергій Сергійович.....</i>	<i>527</i>
<b>EDUCATION OF PHYSICAL CULTURE AND BASICS OF STUDENTS' HEALTH IN THE PROCESS OF COMBAT HORTING TRAINING</b>	
<i>Yeromenko Eduard, .....</i>	<i>533</i>
<b>БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ, ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ, КУРСАНТІВ І СЛУХАЧІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ</b>	
<i>Гришук Віктор Леонідович,Єрьоменко Едуард Анатолійович .....</i>	<i>537</i>
<b>БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ</b>	
<i>Гречаний Олександр Миколайович, Єрьоменко Едуард Анатолійович, Черпак Юрій Васильович, Суліма Ігор Віталійович.....</i>	<i>544</i>
<b>БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ</b>	

Показники	Групи	n	X	Sx	m	V%	t	P
Індекс Руф'є	К	11	16,84	3,39	1,02	20,13	-11,42	< 0,05
	Е	11	4,99	0,59	0,18	11,82		
Гардвардський степ-тест	К	11	61,38	16,99	5,12	27,68	5,48	< 0,05
	Е	11	90,23	4,09	1,23	4,53		

Таблиця 2

Показники фізичної працездатності дівчат віком 18-19 років

За допомогою Гардвардського степ-тесту оцінювали відновні процеси у серцево-судинній системі після дозованої важкої м'язової роботи. На початку експерименту вірогідної різниці у показниках контрольної та експериментальної групи не встановлено ( $63,51 \pm 18,46$  та  $70,37 \pm 4,16$ ). Рівень працездатності оцінено як середній, але у контрольній групі три дівчини не змогли виконати тест до кінця та на 2-3 хвилині роботи закінчили його виконувати. Вкінці експерименту встановлено вірогідну різницю у показниках фізичної працездатності між контрольною та експериментальною групами ( $61,38 \pm 16,99$  та  $90,23 \pm 4,09$ ), при цьому у дівчат, які займаються аеробікою зріс до високого рівня.

**Висновки.** Отже, фізична підготовленість та працездатність має вірогідно вищий рівень у дівчат, які спеціалізуються зі спортивної аеробіки, порівняно із дівчатами, які займаються за вузівською програмою.

Нами встановлено вірогідну різницю у прирості в показниках фізичної працездатності за індексом ГСТ в експериментальній групі на початку та вкінці експерименту, який становив 28,22 %, тоді як у контрольній групі такі показники знизились на 3,47 %.

На нашу думку це зумовлено використанням у тренувальному процесі експериментальної групи більших обсягів спеціальної роботи, що і призвело до підвищення рівня фізичної працездатності, який оцінюється як високий.

Отримані результати можуть бути підставою для наукового обґрунтування фітнес-програм, що позитивно впливають на фізичний розвиток, фізичну підготовленість та працездатність, а, отже, і на здоров'я студенток та бути темою нашого наступного дослідження.

#### Список використаних джерел

1. Давыдов В. Ю. Морфофункциональный статус женщин различных типов конституции, занимающихся оздоровительной аеробикой / В. Ю. Давыдов, А. И. Шамардин, Е. П. Горбанева // Материалы IX международного конгресса "Олимпийский спорт и спорт для всех". – К.: Олимпийская литература. – 2005. – С. 558.
2. Калитка С. В. Вплив занять аеробікою на фізичний розвиток дівчат 18-19 років / С. В. Калитка, В. А. Кренделева, С. П. Бенедь, Н. М. Мацкевич. // Редакційно-видавничий центр Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука. – 2007. – №5. – С. 73 – 77.
3. Сологубова С. В. Оптимізація різних видів фітнес-тренування жінок 25-34 років / С. В. Сологубова // Матеріали IX міжнародного конгресу "Олімпійський спорт і спорт для всіх". – К.: Олімпійська література. – 2005. – С. 619.
4. Хоули Э. Т., Френкс Б. Д. Оздоровительный фитнес: пер. с англ./ Э. Т. Хоули, Б. Д. Френкс. – К.: Олимпийская литература. – 2000. – 480 с.

## БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОНИХ ОРГАНІВ ДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТОВАРІВ У РАЙОНАХ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

**Чмелюк Василь Васильович,**

*проректор з питань підготовки кадрів податкової міліції – начальник Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, полковник податкової міліції, учасник бойових дій*

**Єрьоменко Едуард Анатолійович**

*професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник фізичної*

*культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України, майор Збройних Сил України, учасник бойових дій*

**Біла Вікторія Русланівна**

*заступник начальника з навчально-методичної роботи Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник податкової міліції*

**Бондарчук Віталій Вікторович**

*заступник начальника з організаційної роботи Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, полковник податкової міліції, учасник бойових дій*

**Бобік Семен Петрович**

*заступник начальника з виховної роботи Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, підполковник податкової міліції*

Бойовий хортинг є національним професійно-прикладним видом спорту України. Його методики з успіхом використовуються для фізичної і спеціальної професійно-прикладної підготовки працівників митної і податкової служби держави. В екстремальних умовах виконання співробітниками служб своїх службово-бойових обов'язків методики бойового хортингу особливо використовуються в процесі боротьби з контрабандою та незаконним переміщенням товарів у районах здійснення Операції об'єднаних сил на Сході України [2; 3; 19].

Досвід східноукраїнського і кримського конфлікту переконливо свідчить, що будь-який супротивник намагається активно впливати на моральні та психологічні якості, психофізіологічний стан працівників митної і податкової служби, настрій, бойову активність особового складу підрозділів з протилежної сторони у відносно мирний момент і воєнний час загострення протистояння.

Цілком зрозуміло, що виконання завдань особовим складом українських військовослужбовців, працівників системи протидії незаконному переміщенню товарів проходить у складних, як правило в екстремальних умовах, у непростій соціально-політичній обстановці й культурно-етнічному середовищі. З психологічної точки зору, подібні умови виконання службових обов'язків характеризуються присутністю і негативним впливом на психіку співробітника широкого спектра несприятливих, дискомфортних і загрозливих факторів, що породжують високий рівень емоційного стресу [1; 4; 5]. Водночас, службовці, які займаються бойовим хортингом, значно краще переносять такі навантаження і ефективніше виконують свої обов'язки щодо протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення Операції об'єднаних сил.

Можна відзначити, що за один місяць квітень 2016 року у районі проведення антитерористичної операції правоохоронці затримали понад тринадцять тон нелегальних вантажів на більш ніж 10 мільйонів гривень. Про це офіційно повідомляв засіб масової інформації «7 днів». Так, зазначається, що лише цигарок вилучено на 5,1 млн грн, споживчих товарів, промислової та сільськогосподарської продукції – на три мільйони гривень. Також правоохоронці вилучили 44 тисячі 500 доларів, 193 тисячі 110 гривень, 56 тисяч російських рублів та 2 тисячі 400 євро. Через виявлені злочини щодо незаконного переміщення товарів відкрито вісім кримінальних проваджень, складено 117 протоколів про адміністративні правопорушення [2].

Така інтенсивність роботи, підвищені фізичні та психологічні навантаження демонструють те, що правоохоронці та військовослужбовці підлягають не тільки фізичній загрозі, небезпеці особистого здоров'я та життю, а також значному ризику виникнення нервово-психічних розладів, психічної дезадаптації і впливам стресових станів [6; 7; 12]. Останні нерідко стають безпосередньою причиною зривів у професійній діяльності співробітників, втрати або значного зниження працездатності, міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, зловживання алкоголем та інших негативних явищ. Набутий досвід участі Збройних Сил України, правоохоронних органів у міжнародних миротворчих операціях, заходах щодо протидії незаконному переміщенню товарів свідчить, що така участь є окремим завданням воєнно-політичного службово-бойового характеру і вимагає від особового складу підрозділів з протидії незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил:

- специфічної фізичної і професійно-прикладної підготовки відповідного рівня (функціональної, політичної, правової, мовної, психологічної тощо) для проведення кожної операції;
- готовності до виконання не властивих для службовців у мирний час функцій;
- фізичної і психологічної готовності до виникнення нештатних ситуацій і непередбачених обставин під час виконання своїх обов'язків, які вимагатимуть неадекватних дій від усього особового складу правоохоронців, військовослужбовців і персоналу, починаючи від командної ланки і закінчуючи рядовими;
- спроможності приймати рішення і діяти за рамками, визначеними керівництвом;
- відповідного рівня оперативної і технічної підготовки, який передбачає оволодіння штабними процедурами, технікою і, можливо, зброєю інших держав, що беруть участь у протистоянні [6].

Фізична підготовка службовця у цьому питанні забезпечує його надійність і впевненість при виконанні обов'язків. Є необхідним володіння прикладними прийомами самозахисту, спеціальними вправами і руховими діями спеціалізованого призначення у разі затримання правопорушників і злочинців при здійсненні опору працівникам правоохоронних органів у момент виявлення фактів незаконного переміщення товарів через державний кордон або інші злочинні дії. Ефективність прийомів єдиноборства бойового хортингу багато в чому залежить від розвитку у співробітників цілого комплексу фізичних і фізіологічних здібностей, зокрема швидкісних та координаційних здібностей, витривалості. У даному випадку необхідно активно задіяти методики індивідуальної фізичної підготовки, методи строго регламентованої фізичної вправи [8; 9; 11].

Методи строго регламентованої вправи, які використовуються для формування фізичних якостей співробітників правоохоронних органів, характеризуються багаторазовим виконанням прийомів бойового хортингу в умовах суворої впорядкованості [13; 14]. При використанні даного методу впорядкуванню підлягає склад рухів і їх зв'язки між собою; фізичне навантаження (ступінь інтенсивності і тривалості м'язової роботи), інтервали відпочинку і порядок чергування відпочинку і навантаження. Для реалізації даного методу доцільно застосовувати засоби стандартної і перемінної (варіативної) вправи, комбіновані засоби (повторно-перемінний метод) і колове тренування, яке може бути представлене у вигляді безперервного та інтервального заняття [10].

Навчання прийомам бойового хортингу є складним творчим процесом, успішність якого залежить від рівня сформованості професійних компетентностей викладачів з фізичної підготовки закладів вищої освіти, освітніх організацій системи правоохоронних органів України. Використання методів строго регламентованої вправи направлено, перш за все, на оптимізацію процесу формування та вдосконалення рухових навичок співробітників правоохоронних органів у процесі застосування прийомів бойового хортингу [15; 17; 22].

Таким чином, фізична, тактична, психологічна і морально-вольова підготовка співробітників правоохоронних і митних державних органів засобами бойового хортингу у сучасних умовах розвитку зовнішньої торгівлі та міжнародного економічної інтеграції, з одного боку, забезпечують дотримання законності переміщення особами транспортних засобів і товарів через митні кордони держав, а з іншого боку, здійснюють фіскальну функцію шляхом справляння митних платежів, а також допомагають здійснювати особистий фізичний контроль за діями осіб, причетних до цієї справи.

Окрім фізичної підготовки, співробітники мають володіти спеціальними професійно-прикладними навичками і знаннями на перетині знань з митної, податкової, прикордонної, військової, психологічно-силової справи. На митні органи, як на правоохоронні органи держави, покладені стратегічні функції щодо забезпечення економічної безпеки країни, проведення митного контролю, пов'язаного з виявленням і припиненням митних правопорушень і поповненню дохідної частини державного бюджету України, протидією незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил [19].

Водночас, розвиток міжнародної торгівлі сприяє встановленню між державами більш тісних зв'язків, і таким чином, забезпечує дію принципу міжнародного співробітництва, яке направлено на створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі. Слід зазначити, що однією з основних цілей митних органів України є попередження та припинення порушень митного законодавства.

Для ефективної боротьби з митними правопорушеннями митні органи України співпрацюють з іншими державами. Для ефективного правового регулювання держави повинні узгоджувати свої дії в галузі митної справи, розробляти норми для врегулювання митних відносин на міжнародно-правовому рівні і здійснювати діяльність щодо виявлення, попередження та припинення митних правопорушень і незаконного переміщення товарів. Міжнародне співробітництво в області митної справи ведеться за різними напрямками на різних рівнях – універсальному і регіональному, а основу

такого співробітництва складають міжнародні угоди.

Під час виконання цих функцій, співробітник має виявляти певний рівень психологічної стійкості, навички, які отримав завдяки заняттям бойовим хортингом [16; 18; 23]. Система бойового хортингу має досить великий арсенал засобів, які дозволяють формувати психологічну готовність співробітника, стійкість зберігати й відновлювати митно-професійну працездатність в екстремальних умовах здійснення Операції об'єднаних сил. Однак, цей напрям досліджень професійно-прикладних методик бойового хортингу залишається актуальним та перспективним [20].

Сучасний рівень розвитку засобів озброєної боротьби, та здійснення у зв'язку з цим докорінних змін в характері та способах ведення бойових дій та виконання митних обов'язків, незрівнянно збільшують роль морального фактору, виводять на перше місце ідеологічні та психологічні елементи підготовки співробітників митної служби, правоохоронців, військовослужбовців та підрозділів миротворчого контингенту. Формування відповідних якостей досягається у процесі фізичної та психологічної підготовки засобами бойового хортингу, заходи якої безперервно здійснюються у процесі навчання, виховання і професійної діяльності [3].

Під психологічною підготовкою засобами бойового хортингу розглядається формування в особового складу підрозділів системи протидії незаконному переміщенню товарів психологічної стійкості, психо-фізіологічної витривалості й певних психологічних якостей, які підсилюють їх здібність виконувати службово-бойові завдання, діяти в напружених та небезпечних ситуаціях сучасних збройних конфліктів у повній відповідності з переконаннями та моральними принципами поведінки; цілеспрямований розвиток, вдосконалення психіки правоохоронців та військовослужбовців, їх спроможність успішно переносити найсуворіші випробування бойових дій, будь-які моральні та фізичні навантаження; виявлення самовладання, стійкості, відваги в тяжкі і критичні моменти екстремальних ситуацій зіткнення з правопорушниками та злодіями [21; 24].

У професійній діяльності службовець має діяти у відповідності з законодавством і порядком дій. Метою прийняття цього порядку є впорядкування обміну інформацією за запитами сторін бойового зіткнення у зв'язку з провадженням у справах про порушення митних правил і проведенням перевірок, підвищення ефективності виконання запитів сторін, виявлення сторонами інших правопорушень при виконанні таких запитів. В роботі використовуються терміни: «митна служба» – центральний митний орган сторони; «митниця» – територіальний митний орган сторони на рівні адміністративного поділу (не нижче обласного) та/або який знаходиться у прямому підпорядкуванні центрального митного органу сторони; порушення митних правил – адміністративне митне правопорушення [3].

Запит службовця оформлюється у письмовій формі на бланку митниці і повинен містити такі дані: основні обставини справи про порушення митних правил (фабула справи); адміністративно-правова кваліфікація митного правопорушення; дані про осіб, щодо яких направлено запит (Прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи або посадової особи, його місце проживання, місце роботи, посада, паспортні та інші дані; найменування, організаційно-правова форма юридичної особи, його реєстраційний номер (код організації), юридична і фактична адреси, номери телефонів, факсів тощо); на підставі яких документів (договори, контракти, товаротранспортні накладні), якщо вони є, товар був відправлений з території виконуючої сторони і/або пред'явлений запитуючої митниці; відомості про перевізників та їхні транспортні засоби; відомості про товари, що є безпосередніми об'єктами порушення митних правил; інші відомості, які мають значення для виконання запиту.

Опитування порушника щодо запиту. Для провадження опитування необхідно вказати, які обставини повинні бути з'ясовані і уточнені, а також послідовність і формулювання питань, які повинні бути поставлені опитуваному; бажаний термін виконання запиту відповідно до законодавства запитуючої сторони; чи є дані про інші поставки товарів між цими ж відправниками та одержувачами (на якій підставі – контракт, договір тощо); чи виявлялися при цьому порушення; які порушення були виявлені [19].

Запит підписується начальником запитуючої митниці або його заступником. До запиту повинні бути додані копії наявних документів (декларації, контракти, договори, товарно-транспортні накладні тощо), необхідних для його належного виконання.

Направлення запиту. Сторона, яка запитує митницю, один екземпляр запиту направляє в виконуючу митницю, а другий – в запитуючу митну службу. Сторона, яку запитує митна служба, перевіряє відповідність запиту вимогам, встановленим порядком та законодавства запитуючої сторони, ставить на контроль і направляє його в виконуючу митну службу [2]. Виконуюча митниця протягом однієї доби з моменту надходження запиту повідомляє про це виконуючу митну службу і приступає до його виконання. Виконуюча митна служба, отримавши запит, ставить його виконання на контроль. У

разі, якщо запит надійде до виконуючої митної служби раніше повідомлення, вона направляє його у виконуючу митницю.

Виконання запиту. Виконуюча митниця повинна в терміни, встановлені виконуючої митною службою, відповідно до законодавства виконуючої сторони провести всі зазначені в запиті дії. Виконуюча митниця має право провести не передбачені запитом дії, якщо вони пов'язані з його виконанням.

Напрямок відповіді на запит. Виконуюча митниця направляє відповідь на запит і зібрані матеріали до виконуючої митної служби. Виконуюча митна служба перевіряє повноту виконання запиту, знімає його з контролю і направляє запитуючій митниці та запитуючій митній службі.

Контроль митних служб за дотриманням порядку здійснення перевірки щодо незаконного переміщення товарів. Контроль за дотриманням порядку здійснюється митними службами сторін. Засоби передачі інформації сторони з метою забезпечення дотримання строків провадження у справах про порушення порядку переміщення товарів направляють запити і відповіді всіма можливими способами.

Допускається напрям відповідей на запити мережею Інтернет з досилання відповідей і доданих документів поштою. Обмін інформацією на підставі двосторонніх угод сторони, які підписали такий порядок, двосторонніми угодами можуть встановлювати інший порядок обміну інформацією за запитами у зв'язку з провадженням у справах про порушення митних правил і проведенням перевірок щодо незаконного переміщення товарів.

Стягнення, що накладаються за порушення митних правил. Вичерпний перелік стягнень, які можуть бути накладені за порушення митних правил, міститься в ст. 461 Митного кодексу України. Так, за порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: попередження; штраф; конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Попередження як адміністративне стягнення за порушення митних правил є офіційним попередженням правопорушника стосовно недопустимості таких дій в майбутньому. Попередження виносяться у формі постанови про накладення адміністративного стягнення. Застосування попередження як до громадян, так і до посадових осіб підприємств передбачено ст. 468, частиною першою ст. 469, частиною першою ст. 470, частиною першою ст. 481 Митного кодексу України.

Штраф як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає в накладенні на особу, яка притягається до адміністративної відповідальності за таке правопорушення, обов'язку сплатити до державного бюджету кошти в сумі, яка визначається Митним кодексом України залежно від виду і характеру вчиненого правопорушення. Порядок нарахування штрафів відповідно до статей 468–471, 474–481 Митного кодексу України встановлено у розмірі, кратному неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а згідно зі статтями 472, 482–485 Митного кодексу України – у відсотковому еквіваленті. Розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян визначається законами України.

**Конфіскація незаконно переміщених товарів у районах здійснення Операції об'єднаних сил.** Конфіскація як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає у примусовому вилученні незаконно переміщених товарів, транспортних засобів, зазначених у п. 3 ст. 461 Митного кодексу України, і безкоштовну передачу їх у власність держави. При цьому моторні транспортні засоби та самохідні транспортні засоби, що буксируються ними, розглядаються як самостійні об'єкти конфіскації. Конфіскація може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, що визначаються Митним кодексом та іншими законами України. Конфіскація незаконно переміщених товарів, транспортних засобів застосовується незалежно від того, чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення. Застосування конфіскації передбачено статтями 471, якою передбачена конфіскація тільки тих товарів, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, 472, 473, 476, 482 – 484 Митного кодексу.

В такі напружені моменти виконання своїх службово-бойових обов'язків, співробітники системи протидії незаконному переміщенню товарів в районах проведення Операції об'єднаних сил мають бути особливо уважними і підготовленими фізично та морально. Для цього засоби бойового хортингу для фізичної підготовки повинні бути більш різноманітними і вирішувати не тільки завдання підвищення загальної фізичної працездатності, але і сприяти формуванню професійно важливих психомоторних властивостей і фізичних якостей фахівців митної справи [5; 8]. Це представляється можливим у разі врахування основного складу професійних виконавських дій.

До складу професійних виконавських дій фахівці включають наступні: поєднання в робочій позі статичного і динамічного режимів роботи м'язів; активна робота пальців, кистей рук, верхніх і

нижніх кінцівок; хороша координація рухів у ході тривалої роботи; здатність до розподілу зусиль з урахуванням заданого часу; пріоритет уважності і психомоторики.

Виходячи з наведених даних до засобів бойового хортингу щодо методики фізичної підготовки співробітників митної служби мають бути включені:

1) різні вправи силового характеру в статичному, динамічному і статодинамічному режимах без обтяжень і з додатковими обтяженнями (гантелі, тренажери, штанга тощо) для м'язів рук, ніг і тулуба;

2) вправи у жонгливанні, різні варіанти кидків, лову, ведення руками і ногами м'ячів різного діаметра;

3) завдання на точність у ході стандартного фізичного навантаження малої і середньої інтенсивності (біг, спортивні ігри тощо);

4) колове тренування різної інтенсивності, спрямоване на розвиток фізичних якостей і психомоторних властивостей;

5) фізичні вправи на силу, швидкість рухів і витривалість, що включають виконання додаткових завдань на увагу, швидкість мислення і запам'ятовування.

Слід зауважити, що представлений експериментальний набір засобів бойового хортингу щодо фізичної підготовки співробітників митної служби, спрямований на вирішення комплексу завдань загальної і професійно-прикладної фізичної підготовки [6; 13]. У митному відомстві також може тривати задача контрольних нормативів з фізичної підготовки. На бігові доріжки мають виходити представники особового складу митниці. Фізична підготовка є складовою частиною професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, у число яких входять і представники митної служби. Її мета – формування фізичної і психологічної готовності співробітників до успішного виконання оперативно-службових завдань, а також забезпечення високої працездатності у процесі їх службової діяльності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення цілого ряду факторів, серед яких підготовка до переслідування правопорушників і тривалого прискороного пересування на місцевості; формування необхідних інтелектуальних і професійно-психологічних якостей особистості (сміливість, рішучість, самодисципліна, пильність, увага, самовладання, наполегливість).

Система фізичної підготовки співробітників митних органів засобами бойового хортингу передбачає формування прикладних рухових умінь і навичок, навчання ефективному і правомірному вирішенню практичних завдань правоохоронної діяльності тощо [7; 15]. Відповідно до даної системи кожен співробітник зобов'язаний регулярно відвідувати заняття з бойового хортингу та фізичної підготовки, активно брати участь у спортивних тренуваннях і змаганнях, різних фізкультурно-оздоровчих заходах. Співробітники митних органів щорічно проходять медичний огляд і, відповідно до їх віку, розподіляються на групи, для яких встановлені нормативи з бігу на дистанції в 100, 500 і 1000 метрів, а також щодо виконання комплексних силових вправ.

Спеціальна фізична підготовка засобами бойового хортингу у співробітників митної служби підвищується за рахунок системних занять [8]. Вона оптимізує специфічну діяльність щодо ефективності розслідування контрабанди, яка значною мірою залежить від своєчасного і правильного проведення окремих слідчих дій. При розслідуванні цієї категорії злочинів найбільш характерними першочерговими слідчими діями є: слідчий огляд, допит підозрюваного і свідків, обшук, виїмка, освідкування, а також призначення необхідних судових експертиз. До наступних слідчих дій, як правило, належить проведення очних ставок, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, допит обвинувачуваного, проведення судових експертиз.

Слідчий огляд. Аналіз вивчених кримінальних справ про незаконне переміщення товарів і контрабанду в районі здійснення Операції об'єднаних сил показує, що найчастіше зустрічаються такі види слідчого огляду: а) огляд місця події; б) огляд предметів контрабанди, їх пакувального матеріалу; в) огляд транспортних засобів (автомобіль, купе поїзда та ін.), які використовуються для переміщення контрабанди; г) огляд тайників та інших місць виявлення (приховування) предметів контрабанди (валізи, торби, палиці тощо); д) огляд документів, що використовуються для приховування і переміщення контрабанди; е) огляд предметів та документів, які було викинуто перед або в момент затримання; є) огляд тіла живої людини (освідування); ж) огляд предметів і документів, вилучених при обшуку та виїмці; з) огляд тварин як засобів переміщення контрабанди.

При розслідуванні незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил поняття «місце події» має дещо своєрідний характер, зумовлений специфікою механізму здійснення контрабандної діяльності, особливостями «слідової картини» незаконного переміщення товарів і контрабанди та об'єктів, що підлягають огляду, багатопредметністю і

різноманітністю способів учинення даного злочину. Місцем події у справах про незаконне переміщення товарів і контрабанду в районі здійснення Операції об'єднаних сил слід вважати ділянку або фрагмент простору, у межах якого мала місце подія, що відбулась у слідах скоєння незаконного переміщення товарів (включаючи сліди підготовки, безпосереднього вчинення, приховування і використання результатів контрабандної діяльності), слідах перебування злочинців чи інших осіб [3].

Огляд місця події – це невідкладна слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні, оцінці і фіксації дізнавачем (слідчим) обстановки місця події, слідів та об'єктів, які мають відношення до справи, їх ознак, властивостей з метою з'ясування суті події, що сталася, механізму злочину і його обставин, які мають значення для встановлення істини по справі незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил.

Основними завданнями огляду місця події при розслідуванні незаконного переміщення товарів є: вивчення, фіксація та оцінка обстановки місця події; встановлення способу переміщення контрабанди; виявлення, фіксація і вилучення предметів контрабанди, тайників та інших засобів приховування і переміщення контрабанди (валізи, торби, палиці тощо); аналіз наявних фактичних даних про подію злочину; виявлення співучасників контрабанди та мотивів вчинення даного злочину; побудова необхідних слідчих версій і визначення напрямків розслідування; одержання необхідної інформації для проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Особливості тактики огляду місця події у справах про контрабанду зумовлені: а) щодо особи злочинця – способом переміщення предметів контрабанди через митний кордон; видом предметів контрабанди; специфікою транспорту, що використовується для приховування та переміщення контрабанди; б) щодо суб'єкта виявлення – відомостями про особу, яка скоїла незаконне переміщення товарів чи контрабанду в районі здійснення Операції об'єднаних сил (особа відома, невідома, зникла з місця події); часом, який має у своєму розпорядженні дізнавач на проведення огляду, наприклад, коротка стоянка потяга тощо [2].

У процесі підготовки до огляду місця події важливо правильно визначити необхідних спеціалістів і вчасно забезпечити їх прибуття на місце незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил. При цьому особлива роль в огляді місця події може належати спеціалісту-криміналісту. В залежності від обставин справи можуть бути залучені й інші спеціалісти: ювеліри – при огляді ювелірних виробів, коштовних каменів і металів; мистецтвознавці – при огляді антикваріату, ікон, картин та інших культурних, історичних цінностей; товарознавці – при огляді різноманітних товарів; спеціалісти-хіміки, наркологи – при огляді наркотичних речовин; спеціалісти транспорту – при огляді літаків, морських і річкових суден, залізничного транспорту.

Підготовка і застосування технічних засобів виявлення і фіксації слідів та речових доказів у справах про контрабанду мають деякі особливості. Так, у митній практиці досить ефективно використовуються технічні засоби пошуку та виявлення предметів контрабанди (оглядові металодетектори, ендоскопи, шупи), технічні засоби радіаційного контролю (дозиметри, інші вимірювальні прилади), а також спеціальні набори хімічних реактивів для експрес-аналізу речовин, матеріалів, зокрема такі, як «Політест», «Canabispray», «Herosol», «Exprey» та інші матеріали, які дозволяють ефективно виявити ознаки незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил.

При переміщенні товарів із приховуванням від митного контролю у протоколі огляду детально описується місце виявлення предметів контрабанди, при цьому особливу увагу слід приділити тайникам та іншим засобам приховування контрабанди (валізи, торби, палиці та ін.), зафіксувавши у протоколі їх розміри, устрій, призначення, спосіб виготовлення (пристосування) тощо. До протоколу огляду місця події має бути складена схема, на якій вказується місце знаходження тайника або спеціального сховища. Місце виявлення контрабанди рекомендується зафіксувати за правилами судово-оперативної фотографії. Криміналістично значущі ознаки слід позначити на знімках стрілками. Аналізуючи та описуючи предмети незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил у протоколі огляду, важливо відобразити їх загальний вид, стан, найменування, кількість, вагу, обсяг, розмір, упаковку і пакувальний матеріал, індивідуальні ознаки та інші дані, що характеризують їх і вказують на зв'язок предмета, що оглядається, з розслідуваною подією. Потрібно вжити заходів щодо виявлення і фіксації на оглянутих предметах відбитків пальців особи, яка підозрюється у вчиненні контрабанди. Особливо це важливо у ситуаціях, коли особа заявляє, що ці предмети їй не належать.

Зазначимо, що при огляді наркотиків синтетичного та фармацевтичного походження в протоколі необхідно вказати: вид; кількісно-якісні характеристики (склад, консистенція, колір, запах, розміри, обсяг, вага); наявність написів на ампулах, таблетках; рівень заповнення ампули рідиною;

колір рідини та наявність осаду; спосіб упаковки та пакувальний матеріал; цифрові позначення і назву підприємства-виробника тощо.

Товари, які переміщуються, як правило, оглядаються та описуються за участю спеціаліста-товарознавця. Особливу увагу слід звернути на вид, кількість, вартість, походження, маркірування, ярлики, товарні знаки тощо. В окремих випадках важливо на упаковках виявити написи, позначки та інші ознаки, що вказують на належність даних предметів певним особам.

Для огляду антикваріату обов'язково слід запросити спеціаліста-мистецтвознавця. Причому це має бути не просто працівник місцевого музею, а спеціаліст у галузі іконопису, декоративно-прикладного мистецтва чи філателії, в залежності від виду історичних і культурних цінностей. У протоколі огляду ікони необхідно зафіксувати її розміри, сюжет, матеріали, наявність ковчегів, шпонки та інші індивідуальні особливості й позначки, ступінь цілості; при огляді монет – вагу, розміри, вартість, колір металу, зображення, індивідуальні особливості тощо.

Обшук. При розслідуванні незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил у процесі обшуку виявленню і вилученню підлягають:

- 1) предмети незаконного переміщення товарів;
- 2) пакувальний матеріал, засоби приховування та зберігання контрабанди (пакети, папір, коробки, торби, посуд тощо);
- 3) предмети, інструменти і пристосування для виготовлення тайників, підробки документів;
- 4) документи, що вказують на зв'язок підозрюваного з іншими учасниками незаконного переміщення товарів (записники з адресами і номерами телефонів, фотографії співучасників, листи, телеграми, чорнові записи, що мають інформацію про незаконне переміщення товарів і контрабандні операції тощо);
- 5) проїзні документи і квитки, повідомлення про міжнародні поштові відправлення;
- 6) документи, що не відповідають прізвищу обшукуваного та його родичів (закордонні та громадянські паспорти, посвідчення, перепустки тощо);
- 7) географічні карти, схеми з позначками місць, де ростуть рослини з наркотичним вмістом;
- 8) устаткування, пристосування та матеріали для виготовлення, вжитку і зберігання наркотичних засобів (шприці для ін'єкцій, посуд, преси тощо);
- 9) інші предмети і документи, що можуть мати значення для справи.

Крім того, під час обшуку підлягають вилученню предмети, що не мають безпосереднього відношення до вчинення контрабанди, але характеризують особу контрабандиста і його діяльність. Це можуть бути предмети, які вилучені з цивільного обороту або які зберігаються без належного дозволу (зброя, іноземна валюта, наркотичні засоби тощо), а також предмети та цінності, нажиті злочинним шляхом.

Особистий обшук найчастіше проводиться після затримання порушників з незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил у порядку статті 106 Кримінально-процесуального кодексу України. Його необхідність виникає навіть у випадку, коли під час митного контролю проводився особистий огляд. Це пояснюється тим, що згідно зі статтею 32 Митного кодексу України особистий огляд має за мету виявлення предметів контрабанди, товарів та предметів, які заборонені до транзиту і є об'єктами порушення митних правил. Метою особистого обшуку є можливе виявлення прихованих не тільки предметів контрабанди, але й інших предметів та документів, які можуть мати доказове значення: записники, проїзні квитки, пакувальний матеріал, чорнові записи тощо.

Особистий обшук проводиться у певній послідовності, як правило, зверху вниз, починаючи з головного убору, потім обстежується одяг, взуття, тіло.

Одяг обстежується в такому порядку: верхній одяг, головні убори і взуття; предмети туалету (ремні, краватки тощо) і нижня білизна. При огляді одягу уважно досліджуються підкладки, шви, лацкани піджака, коміри, відвороти штанів, манжети, плечики, а також старанно прощупуються місця, де вшита вата або є латки. При цьому слід враховувати, що на жіночому одязі існує багато можливостей для приховування дрібних предметів контрабанди (наркотиків, валюти тощо).

Зручними місцями для цього є декоративні ремінці та стрічки, нашивки, дрібні аплікації на сукнях, товсті підшви взуття, пояси для панчох, еластичні бюстгалтери тощо. Нерідко як тайники для наркотиків використовується дамська косметика, яка зменшує запах наркотичних засобів, значно ускладнює їх пошук навіть за допомогою службово-розшукових собак. Обстежуючи головний убір, особливу увагу треба звернути на підкладку, козирьок, стрічки, банти, прикраси. Підозрілі місця старанно прощупуються, проколюються та розпорюються. При особистому обшуку треба уникати зайвих пошкоджень особистого майна обшукуваного. Розпорювати слід лише в тому випадку, коли є

впевненість, що там заховані розшукувані об'єкти.

Рекомендується старанно оглядати вміст кишень, а також усі супутні предмети: парасольки, запальнички, авторучки, пачки з сигаретами, годинники тощо. Практиці відомі випадки, коли під час митного огляду у громадян виявляли лише частину предметів незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил, а інша була виявлена і вилучена при особистому обшуку (наприклад, іноземна валюта приховувалась в кишнях, записниках, мікрокалькуляторах, футлярах для окулярів тощо).

Оглядаючи взуття, треба враховувати найбільш типові місця приховування предметів незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил – халяви, підосви, каблуки. Рекомендується також уважно досліджувати устілки взуття та ортопедичне взуття.

Огляд тіла людини також доцільно провадити «зверху вниз», послідовно та планомірно. При цьому слід звернути увагу на волосся, яке слід розчесати чистим гребенем. Досвід показує, що у волоссях, особливо під зачіскою, досить часто перевозять наркотики. Крім того, предмети контрабанди часто приховують на різних частинах тіла, використовуючи при цьому пахові западини, рот, ніс, вуха, статеві органи, пальці ніг, прикріплюючи їх до ступні за допомогою лейкопластиру тощо. Обстеження тіла обшукуваного рекомендується здійснювати з допомогою медичного працівника. При наявності бинтів, пластрів чи гіпсових пов'язок потрібно запропонувати медичному працівнику зняти їх і замінити іншими, якщо це не є небезпечним для здоров'я обшукуваного. Коли є підстави вважати, що предмети контрабанди проковтнуті, обшукуваного необхідно перевірити за допомогою рентгенівської установки.

У деяких випадках особистий обшук може поєднуватися з проведенням освідування відповідно до статті 193 Кримінально-процесуального кодексу України. Ця невідкладна слідча дія провадиться у тих випадках, коли є підстави вважати, що на тілі підозрюваного, його одязі можуть бути сліди злочину або особливі прикмети, шрами, татуювання, родимі плями тощо.

Так, при здійсненні підозрюваним незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил наркотичних засобів установлюється:

- 1) чи є на затриманому та його одязі сліди злочину: частки наркотичних засобів (психотропних речовин, лікарських препаратів, що містять наркотики), речі та предмети, що зберегли їх рештки, шприці тощо;
- 2) чи існують у даної особи ознаки вживання наркотиків: сліди ін'єкцій, крапкові ранки, абсцеси, флегмони, ознаки наркотичного сп'яніння.

Потім за допомогою експертизи можна встановити однорідність виявлених часток наркотичних засобів під нігтями підозрюваного з наркотичними засобами, виявленими в тайнику чи інших місцях приховування.

Обшук приміщень у тактичному плані є більш складним та трудомістким у порівнянні з особистим обшуком. Як свідчить практика, у справах про контрабанду об'єктами обшуку є житлові, службові та інші закриті приміщення (каюти, купе, салони літака тощо), що мають відношення до підозрюваних, співучасників контрабанди, їх знайомих чи родичів.

Предмети незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил, документи та інші предмети, що мають доказове значення, можуть зберігатися не тільки у приміщеннях, але і на території, що прилягає до них: у ємкостях, закопаних у землі; у частинах загорожі чи паркану; під плитами, якими викладають доріжки в саду; у льохах, вигрібних ямах; у надвірних будівлях (лазнях, гаражах, сараях, собачих будках) тощо. При обстеженні огорожу слід звернути увагу на квіти та інші рослини, що на фоні навколишньої зелені виглядають зів'ялими або слабко укріпленими в землі (горщику). Каміні, які є на обшукуваній ділянці, мають бути детально обстежені, оскільки під ними або в них іноді обладнюються тайники. Пильно досліджуються будівельні матеріали та стоси дров, в окремих випадках рекомендується їх розібрати й обстежити під ними ґрунт за допомогою технічних засобів.

У кримінальних справах про незаконне переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил поряд з обшуком з метою забезпечення можливої конфіскації майна, дізнавач митниці або слідчий Служби Безпеки України, прокуратури зобов'язаний накласти арешт на майно підозрюваного, про що складається мотивована постановова. Накладення арешту і передача майна на зберігання оформлюються протоколом, у якому перелічуються описані предмети, вказуються назва, розміри, маса, кількість, приблизна вартість, інші характерні ознаки. У необхідних випадках майно упаковують і опечатують. Крім дізнавача і понятих протокол підписують власник майна, особа, яка прийняла його на зберігання, та інші громадяни, що були присутні при арешті майна.

Важливим засобом одержання фактичних даних для успішного розслідування контрабанди є виїмка – слідча дія, яка полягає у витребуванні і вилученні певних документів та предметів, що можуть

мати значення, письмових або речових доказів і знаходиться у володінні або віданні конкретної особи чи установи. Виїмка провадиться в тих випадках, коли слідчий має точні дані про те, що предмети чи документи, які мають значення для справи, знаходяться у певної особи чи у певному місці відповідно до статті 178 КПК України.

Найчастіше виїмки підлягають такі документи: митні декларації, контракти, рахунки-фактури, копії квитанцій на міжнародні поштові відправлення, установчі документи, що підтверджують право на заняття зовнішньоекономічною діяльністю, проїзні квитки затриманих, договори купівлі-продажу, технічні паспорти автомобілів, довідки про телефонні переговори контрабандистів та їх співучасників, включаючи і мобільний зв'язок, банківські дозволи на вивіз валюти, відомості про проживання в готелях тощо. Коли є підстави підозрювати наявність злочинних зв'язків правопорушників з незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил із окремими працівниками торгово-комерційних підприємств, в останніх може бути проведено виїмку товарів та відповідних товарних документів.

Судові експертизи, як одна з форм використання спеціальних знань, досить широко застосовуються при розслідуванні незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил.

Товарознавча експертиза призначається для визначення вартості незаконно переміщеного товару, що необхідно для встановлення кваліфікуючої ознаки контрабанди – здійснення контрабанди у великих розмірах, якщо вартість товарів перевищує тисячу і більше мінімальних розмірів оплати праці. За допомогою цієї експертизи експерт-товарознавець також може встановити підприємство-виробника, найменування, сортність і якість товару, правильність їхнього упакування, маркірування, ціну товару, відповідність указаних показників записам, що містяться в рахунках-фактурах, накладних тощо.

Мистецтвознавча експертиза вирішує питання, пов'язані з установленням належності предметів антикваріату, ікон, картин, порцеляни до історичних і культурних цінностей, дозволяє встановити справжність предметів антикваріату (оригінал, копія, підробка), авторство відомих майстрів, спосіб виготовлення, час створення даного предмета або виробу, а також визначити вартість цих культурних цінностей.

Хімічна експертиза призначається у справах, в яких предметом контрабанди є отруйні, сильнодіючі, наркотичні та інші речовини невідомого походження. За її допомогою встановлюється належність вилучених речовин або засобів до визначеного класу (виду), а також з'ясовуються інші питання, що мають значення для розслідування певних різновидів незаконно переміщуваних товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил.

Серед криміналістичних експертиз при розслідуванні незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил найчастіше провадяться:

- технічна експертиза документів, за допомогою якої можна встановити ознаки підробки митних та інших документів, визначити спосіб внесення в них змін, відновити первісний текст у підробленому технічному паспорті на автомобіль, а також визначити способи підробки відтисків печаток і штампів на митних деклараціях та інших документах;
- почеркознавча експертиза встановлює виконавця рукописного тексту або підпису в різних документах – контракті, рахунку-фактурі, митній декларації, а також на упаковках контрабандних товарів та інших пакувальних матеріалах;
- дактилоскопічна експертиза встановлює по слідах відбитків пальців рук факт контакту контрабандиста з предметами, документами, пакувальним матеріалом;
- трасологічна експертиза, об'єктами якої можуть бути тайники, знаряддя та інструменти за допомогою яких вони виготовлялися, сліди засобів переміщення контрабанди тощо.

Зазначені експертизи у процесі розслідування призначаються в різному поєднанні в залежності від особливостей предмета посягання, способів вчинення і приховування незаконно переміщеного товару в районі здійснення Операції об'єднаних сил.

У методиці розслідування випадків незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил в залежності від предметів посягання можна виділити такі найбільш типові комплекси (блоки) судових експертиз:

- 1) у справах про контрабанду товарів – товарознавча, криміналістична експертиза матеріалів, речовин і виробів, технічна експертиза документів, почеркознавча, різні види трасологічних експертиз (експертиза слідів транспортних засобів, експертиза цілого по частинах);
- 2) у справах про контрабанду наркотичних речовин – хімічна, медико-наркологічна, психіатрична, дактилоскопічна;

3) у справах про контрабанду зброї – балістична, експертиза холодної зброї, експертиза вибуховотехнічних виробів, різновиди трасологічних експертиз;

4) у справах про контрабанду виробів із золота – товарознавча, пробірна, технічна експертиза документів, почеркознавча;

5) у справах про контрабанду історичних та культурних цінностей – мистецтвознавча, пробірна, різновиди криміналістичних експертиз.

Допит підозрюваного. Однією з найбільш поширених слідчих дій при розслідуванні випадків незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил є допит, у ході якого дізнавач, слідчий, прокурор, суд у встановленому законом порядку вербальним шляхом одержує інформацію про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Допит підозрюваного у справах про незаконне переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил є одним із найважливіших першочергових слідчих дій, оскільки він відбувається негайно після затримання та особистого обшуку підозрюваного або не пізніше 24-х годин після затримання відповідно до частини 2 статті 107 КПК України. Це не тільки забезпечує можливість своєчасної реалізації підозрюваним свого права на захист, але і має величезне тактичне значення. Особа, яка підозрюється у вчиненні незаконного переміщення товарів у районах здійснення Операції об'єднаних сил, знаходячись у момент затримання у певній психологічній розгубленості, ще не встигла визначити лінію своєї поведінки, продумати пояснення, які могли б виправдати її дії. Тому невідкладний допит підозрюваного, як правило, сприяє отриманню більш повних та достовірних показань.

Допит підозрюваного у справах про незаконне переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил в більшості випадків має конфліктний характер, частіше усього допитуваний протидіє працівникам дізнання і слідства у встановленні істини. Підозрюваний, як правило, відстоює свою невинність, посилаючись при цьому на добровільну відмову від скоєння контрабанди, відсутність факту приховування від митного контролю або переміщення поза митним контролем, замовчує про співучасників і окремі епізоди контрабандної діяльності або взагалі відмовляється давати свідчення.

При розслідуванні випадків незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил можна виділити дві найбільш типові ситуації допиту підозрюваного:

1) особа, підозрювана у вчиненні контрабанди, дає правдиві показання і визнає себе винною, тобто допит у безконфліктній ситуації;

2) допитуваний заперечує факт контрабанди і навмисно дає неправдиві показання або відмовляється давати їх, тобто допит у конфліктній ситуації.

У першій ситуації допит підозрюваного, як правило, характеризується повним або частковим збігом інтересів допитуваного і допитувача. Тому основне тактичне завдання особи, яка провадить допит у цій ситуації, полягає у з'ясуванні і фіксуванні показань допитуваного у повному обсязі його поінформованості, конкретизації та деталізації їх, щоб кожна з обставин, що фігурує, могла бути перевірена і підкріплена іншими доказами.

У такій ситуації при допиті особи, підозрюваної у вчиненні незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил, насамперед детально з'ясовуються: обставини, що стали підставою для затримання; характер злочинних дій по підготовці, вчиненню та приховуванню контрабандної діяльності; кількість співучасників незаконного переміщення товарів і відомості про неї; особливості предметів контрабанди, джерела їх придбання (одержання) та інші обставини кримінального, перед- і посткримінального характеру, що їй відомі. Основними тактичними прийомами є: вміння вислухати вільну розповідь допитуваного; правильна постановка уточнюючих, пояснюючих, доповнюючих і контролюючих запитань, спрямованих на конкретизацію і деталізацію показань, перешкоджуючих зміні їх на неправдиві; з'ясування даних для перевірки уже відомих фактів; одержання нових відомостей.

В умовах конфліктної ситуації допитуваний, як правило, навмисно перекручує відому йому інформацію, заперечує факт вчинення незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил, дає неправдиві показання або взагалі відмовляється від давання свідчень. Тому результативність допиту підозрюваного в такій ситуації залежить, як правило, від повноти зібраної дізнавачем (слідчим) інформації про незаконні дії контрабандиста, а також від правильного вибору і застосування тактичних прийомів. Тут важливо своєчасно виявити, попередити й усунути неправдивість показань підозрюваного. Сумніви у вірогідності показань можуть виникнути як під час, так і після допиту.

У першому випадку такі сумніви породжуються суперечливістю свідчень, відсутністю логіки у

повідомлених фактах, їх невідповідністю іншим обставинам. В інших випадках неправдивість отриманих свідчень може бути виявлена при їх перевірці слідчими діями (очна ставка, допити свідків, висновок експертиз), а також при проведенні оперативно-розшукових заходів. Щоб визначити навмисну неправду, допитувач шляхом аналізу фактів має виявити протиріччя у свідченнях допитуваного.

Під час допиту підозрюваного у викритті неправди важливе місце належить тактичним прийомам, пов'язаним із пред'явленням доказів. Це можуть бути: письмові докази (розрахунки-фактури, відповіді митних органів на запити про перетинання кордону окремими громадянами або про особисті номерні печатки митників, довідки про телефонні розмови зі співучасниками контрабандної діяльності тощо); речові докази, предмети контрабанди, пакувальний матеріал, митні декларації зі слідами підчистки, дописки, виправлення, спеціально виготовлений пояс для приховування та переміщення наркотиків тощо; протоколи окремих слідчих дій (огляду місця події, допитів свідків, висновоків судових експертиз тощо). Досить ефективним прийомом допиту, спрямованим на викриття неправди у показаннях контрабандиста, є максимальна деталізація фактів, повідомлених допитуваним.

У випадках, коли особа заперечує факт вчинення контрабанди або відмовляється давати показання, рекомендується використовувати такі тактичні прийоми: бесіда на сторонню тему; стимулювання позитивних якостей підозрюваного; пояснення йому змісту закону про обставини, що пом'якшують покарання відповідно до статті 66 Кримінального кодексу України; переконання підозрюваного в неправильності обраної ним позиції; використання протиріч між інтересами співучасників. Якщо це не вплинуло на зміну позиції допитуваного, доцільно пред'явити докази, що викривають злочинця у вчиненні ним злочину, який розслідується.

Для вирішення конфліктної ситуації важливого значення набуває очна ставка – одночасний допит двох раніше допитаних осіб про обставини, стосовно яких вони давали суперечливі свідчення. При розслідуванні випадків незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил очні ставки, як правило, провадяться між контрабандистами та особами, які їх затримали (митники, прикордонники, військові), а також із співучасниками та свідками вчинення контрабанди при наявності в їх свідченнях протиріч. Щодо тактики тут рекомендується очну ставку провадити таким чином, щоб на особу, яка дала правдиві свідчення, не чинився тиск. Із цією метою питання, що з'ясовуються в процесі очної ставки, ставлять спочатку особі, яка дала правдиві свідчення, у чітко сформульованому вигляді, а потім уже обвинувачуваному у вчиненні злочину.

Допит свідків. При розслідуванні незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил свідків можна поділити на три групи:

1) особи, які безпосередньо виявили контрабанду і затримали підозрюваного – інспектори митниці, співробітники Прикордонних військ, оперативні працівники міліції, Служби Безпеки України тощо;

2) свідки, які були присутні при вчиненні контрабанди (очевидці злочину), – обслуговуючий персонал (провідники вагонів, стюардеси, працівники залізниці, автовокзалів, аеропортів, річкових і морських портів); водії та пасажирів транспортного засобу, що використовувався контрабандистом для вчинення злочину; начальник потягової бригади, капітан судна, керівник туристичної групи тощо;

3) свідки, які хоча і не брали участі у виявленні і затриманні контрабандиста, але можуть дати інформацію про події, що передували вчиненню злочину, чи після нього, – родичі підозрюваного, його друзі, знайомі, колеги по роботі.

Допит свідків першої групи (митники, прикордонники, поліція, військові тощо) в основному провадиться на початковому етапі розслідування контрабанди. За родом своєї діяльності зазначена група свідків зацікавлена у встановленні істини у справі, тому вони, як правило, дають правдиві свідчення, спрямовані на викриття затриманої особи. Це дозволяє отримати необхідну інформацію, яка буде використана при допиті підозрюваного, інших свідків, а також з метою доказу фактів незаконного переміщення товарів у районах здійснення Операції об'єднаних сил.

У деяких випадках при допиті цієї групи свідків доцільно використовувати схеми, плани, географічні та топографічні карти. Особливо це важливо при затриманні контрабандистів поза митним контролем (на об'їзних, грейдерних дорогах та ін.). Використання карти і плану забезпечує наочність показань свідків, сприяє одержанню точної інформації про місце вчинення незаконного переміщення товарів у районі здійснення Операції об'єднаних сил та інші важливі обставини справи.

При допиті свідків, які належать до другої групи (провідники вагонів, стюардеси, водії, пасажирів-попутники, начальник потягу – очевидці злочину) слід з'ясувати всі відомі їм обставини вчинення незаконного переміщення товарів у районах здійснення Операції об'єднаних сил, які вони спостерігали. Ці свідки могли стати «мимовільними очевидцями» підозрілої поведінки певної особи,

знати зміст бесід пасажирів, відчувати специфічний запах предметів контрабанди (наприклад, наркотики, вибухові речовини), спостерігати за процесом приховування предметів посягання від митного контролю тощо.

При допиті свідків третьої групи (родичі підозрюваного та їх найближче оточення) слід враховувати деякі фактори, негативно впливаючі на об'єктивність свідчень: родинні стосунки з контрабандистом (дружина, брат, сестра, батьки та ін.); небажання псувати дружні стосунки (сусід, колега по роботі, близький знайомий); в) страх помсти з боку родичів, друзів підозрюваного за давання правдивих свідчень проти осіб, які вчинили контрабанду; підкуп свідка; їх безпосереднє сприяння підозрюваному при підготовці та приховуванні контрабандної діяльності.

Свідчення родичів, близьких, друзів підозрюваного вимагають критичної оцінки і всебічної перевірки. У зв'язку з цим дізнавачу важливо правильно визначити черговість виклику свідків. У першу чергу слід допитати тих свідків, сумлінність яких не викликає сумнівів. Осіб, не зацікавлених у встановленні істини по справі, доцільно допитувати після того, як буде зібрано достатньо доказів, отриманих із достовірних свідчень інших свідків незаконного переміщення товарів і контрабанди в районі здійснення Операції об'єднаних сил.

Усі вищенаведені дії співробітників митної служби передбачають високий рівень фізичної і психологічної підготовки, який забезпечує їм тренування з бойового хортингу [4; 11; 15]. Правильне і сумлінне виконання всіх вимог і методичних рекомендацій системи бойового хортингу допоможе працівникам системи протидії незаконному переміщенню товарів і контрабанди в районах здійснення Операції об'єднаних сил значно підвищити свою загальну фізичну підготовку та покращити результати у спеціальних контрольних нормативах з човникового бігу, бігу на дистанції 100, 1000 та 3000 метрів, комплексної силової вправи, згинання та розгинання рук в упорі лежачи та підтягування на високій перекладині. Це допоможе не тільки скласти заліки з фізичної підготовки, але й розвинути такі індивідуальні якості, як сила, спритність, точність рухів, потужність і координація [5; 6; 8; 10].

Навчання співробітників митної служби, правоохоронних органів засобом протидії злочинцям здійснюється на навчально-тренувальних заняттях з бойового хортингу, під час спортивно-масової роботи, на зборах з різних видів підготовки і в процесі оперативно-службової (бойової) діяльності працівників органів внутрішніх справ та інших правоохоронних структур держави.

Основний акцент на цих заняттях робиться на різних вправах бойового хортингу, що сприяють формування у працівників правоохоронних органів необхідних фізичних якостей: сили, швидкості, витривалості, спритності, координаційних здібностей, швидкості реакції тощо [7; 9; 11; 12; 14]. Для формування і розвитку сміливості і рішучості в навчально-тренувальний процес включаються заняття з вивчення спеціальних прикладних методик бойового хортингу з освоєння прийомів і елементів з ризиком, великою фізичною і вольовою напругою [9; 13; 15].

При цьому завжди необхідно пам'ятати про заходи безпеки. Щоб уникнути травматизму при проведенні занять корисно приділити особливу увагу підготовці місць занять. Також потрібно оцінити функціональні та емоційно-вольові резерви організму співробітників правоохоронних органів на предмет можливості виконання вправ, прийомів і дій, що вимагають високої координації і швидкості їх виконання [11].

На заняттях з вивчення бойових прийомів часто мають місце больові прийоми, тому при навчанні співробітників необхідно стежити за плавністю їх виконання (без ривків). У випадку виникнення травми або травмонезбезпечної ситуації після сигналу асистента (партнера) прийом слід негайного припинення. Важливо починати заняття з вивчення прийомів бойового хортингу зі спеціальної розминки, в яку зазвичай включаються перекиди вперед, назад, через плече, політ-перекид, вправи з елементами боротьби і вправи у парах. У результаті вивчення розділу «Прийоми бойового хортингу» у співробітників правоохоронних органів повинні виробитися стійкі навички затримання озброєних і неозброєних правопорушників.

Згідно з настановами щодо організації фізичної підготовки в органах внутрішніх справ та інших правоохоронних структурах України заняття з вивчення прийомів бойового хортингу сконцентровані на вихованні сміливості, рішучості, ініціативи та винахідливості, а також на формування навичок застосування бойових прийомів і забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів [4].

Одним з методів навчання прийомам бойового хортингу, виступає змагальний метод, який викладачі з фізичного виховання в освітніх організаціях правоохоронних органів України застосовують найчастіше. Однак, даний метод краще всього використовувати на етапі вдосконалення вже сформованих умінь і навичок, а також техніки і тактики, що вивчається. Як відомо, формування рухової навички відбувається в три стадії (періоду): розучування, вміння і безпосередньо сама навичка [5]. Навичка є

провідним і найкращим етапом володіння працівниками правоохоронних органів технікою прикладних прийомів бойового хортингу та професійно-прикладним навичкам службово-бойової діяльності щодо протидії незаконному переміщенню товарів і контрабанди в районах здійснення Операції об'єднаних сил на Сході України.

#### Список використаних джерел

1. Бойко В. Розвиток силових якостей у студентів-хортингістів / В. Бойко, І. Малинський, Е. Єрмоєнко, З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 104–112.
2. Бухтіяров О. А. Проблеми українського законодавства щодо правового регулювання Організації Об'єднаних Сил / О. А. Бухтіяров // Правовий журнал «Legea si Viata», 2019. – С 42–47.
3. Гришук В. Л. Спеціальний податково-правовий статус митних органів як суб'єктів контролю / В. Л. Гришук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Вип. 22. Ч. 2. Т. 2. С. 179–182.
4. Єрмоєнко Вероніка. Профілактика основних стоматологічних захворювань у хортингістів дитячо-юнацького віку / Вероніка Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 38–47.
5. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково – педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 10 (118) 19. – С. 49–56.
6. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково – педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
7. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково – педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 11 (119) 19. – С. 71–79.
8. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів : навчальне видання / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
9. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма з бойового хортингу для учнів 1–11 класів закладів загальної середньої освіти : навч. – метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2020. – 280 с.
10. Єрмоєнко Е. А. Потенційні можливості хортингу як засобу формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 5. – С. 139–146.
11. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко. – К., 2009. – 227 с.
12. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської молоді засобами хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2019. – 608 с.
13. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
14. Єрмоєнко Е. А. Хортинг. Навчальна програма для дитячо – юнацьких спортивних шкіл / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2010. – 108 с.
15. Єрмоєнко Е. А. Хортинг у закладах вищої освіти : навч. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – 654 с.
16. Оржеховська В. М. Концепція національної філософії виховання дітей та молоді в Україні на засадах хортингу / В. М. Оржеховська, Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, З. М. Діхтяренко, О. В. Мельник // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 5. – С. 17–34.
17. Петрович Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрович, Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2016. – 544 с.

18. Тимчик М. В. Хортинг як засіб виховання наполегливості в молодших школярів / М. В. Тимчик, Е. А. Єрьоменко // «Фізичне виховання в рідній школі». – К. : Педагогічна преса, 2014. № 1 – С. 38–41.

19. Чмелюк В. В. Система суб'єктів державного захисту економічних інтересів держави / В. В. Чмелюк // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика), – 2018. – Вип. 1–2. – С. 122–128.

20. Dikhtiarenko, Zoia, Yeromenko, Eduard, Fedorchenko, Tetiana. «Combat horting» as a means of forming a successful personality in terms of ideological and ideological confrontation (on the example of pupils, students, cadets) (2020). Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020; ISBN 978 – 83 – 66567 – 04 – 7; pp. 286, illus., tabs., bibls. (pp. 232–239).

21. Dikhtiarenko, Zoia, Yeromenko, Eduard, Pustoliakova, Larysa. Combat horting: prevention of injuries and harm to life and health of pupils, students, cadets during training (2020). Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020; ISBN 978 – 83 – 66567 – 04 – 7; pp. 286, illus., tabs., bibls. (pp. 240–246).

22. Griban, G., Kuznietsova, O., Dzenzeliuk, D., Malynskiy, I., Dikhtiarenko, Z., Yeromenko, E., Otravenko, O., Lytvynenko, A., Lyhun, N., Okhrimenko, I., Prontenko, K. (2019). Dynamics of psycho – emotional state and individual psychological characteristics of students in the process of physical education classes. Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores. Año: VII, Número: Edición Especial, Artículo no.:113, Período: Diciembre, 2019. (Web of Science).

23. Prontenko, K., Griban, G., Okhrimenko, I., Bondarenko, V., Bezpaliy, S., Dikhtiarenko, Z., Yeromenko, E., Bulgakov, O., Bloshchynskiy, I., Dzenzeliuk, D. (2019). Academic performance and mental capacity of cadets engaged in sports during studies. Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores. Año: VII, Número: Edición Especial, Artículo no.: 23, Período: Octubre, 2019. Мексика. (Web of Science).

24. Zhamardiy, V., Griban, G., Shkola, O., Fomenko, O., Khrystenko, D., Dikhtiarenko, Z., Yeromenko, E., Lytvynenko, A., Terentieva, N., Otravenko, O., Samokish, I., Husarevych, O., & Bloshchynskiy, I. (2020). Methodical System of Using Fitness Technologies in Physical Education of Students. International Journal of Applied Exercise Physiology, 9(5), 27–34. (Web of Science).

## **ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИЙ І БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАВООХОРОНЦІВ**

*Єрьоменко Едуард Анатолійович*

*професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України*

*Полторацький Сергій Сергійович*

*начальник групи аналізу та впровадження досвіду відділу підготовки штабу Командування медичних сил, президент Національної федерації військово-прикладного хортингу України, майстер спорту України з хортингу, майстер бойового хортингу (3 ранг)*

**ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИЙ ХОРТИНГ.** Військово-прикладний хортинг – система комплексного фізичного виховання, створена для професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України, правоохоронців, співробітників фізичної охорони, різних підрозділів спецслужб МВС, СБУ, МНС та інших силових відомств. Крім першого свого завдання з навчання різним способам самозахисту, військово-прикладний хортинг є індивідуально орієнтованим, і всебічно розвиває напрям фізичної культури особистості [2; 4]. Він включає в себе також медичний курс підготовки, психологічну, тактико-спеціальну підготовку, складається з декількох програм навчання і перепідготовки з військово-прикладного хортингу та силової нейтралізації противника в екстремальних умовах війни та у мирний час [1; 3; 5; 10; 11].

Особливість цієї системи – лаконічність руху, раціональність дії, величезний вибір арсеналу прийомів самозахисту і ведення професійної сутички, висока потужність і ефективність. Кінцевий результат тренувань

Наукове видання

*ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ  
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ*

*Матеріали міжнародної  
науково-практичної інтернет конференції*

Колектив авторів  
Друкується в авторській редакції

**Упорядники:** О. Ю. Дикий, Г.А. Коломоець, А.А. Ребрина  
**Технічний редактор:** Ю.А. Кліванська

Формат 60 x 84. Обсяг ум. друк. арк. 25. Тираж 50 пр. Зам 65.  
Видавець і виготовлювач КП ІАЦ «Волиньенергософт»